

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-82>

УДК 336.143:331.5

ФІСКАЛЬНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДИСБАЛАНСІВ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

FISCAL DECENTRALIZATION AS A FACTOR IN OVERCOMING SOCIO-ECONOMIC IMBALANCES IN THE POST-WAR PERIOD

Гриценко Ольга Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9253-7299>

Халавчук Валерій Олегович

аспірант,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1928-498X>

Hrytsenko Olha, Khalavchuk Valerii

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню та практичному аналізу фінансової децентралізації як ефективного інструменту подолання соціально-економічних дисбалансів в умовах післявоєнного відновлення України. Проблематика фінансової децентралізації в контексті подолання соціально-економічних дисбалансів набула особливого значення у зв'язку з трансформаційними процесами в Україні, спричиненими війною та потребою відновлення. Сучасна наукова література акцентує увагу на ролі децентралізованої фінансової політики у зміцненні стійкості територіальних громад та вирівнюванні регіонального розвитку. Розглянуто динаміку зайнятості, податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та місцевих бюджетів у 2021–2024 роках. Визначено, що фінансова децентралізація посилює роль місцевих громад у стимулюванні економічної активності, водночас потребуючи механізмів горизонтального вирівнювання. Акцентовано на необхідності державної підтримки регіонів з низькою фінансовою спроможністю для запобігання загостренню регіональної нерівності.

Ключові слова: фінансова децентралізація, соціально-економічні дисбаланси, місцеве самоврядування, зайнятість, безробіття, податок на доходи фізичних осіб (ПДФО).

The article is devoted to the theoretical justification and practical analysis of fiscal decentralization as an effective tool for overcoming socio-economic imbalances in the context of Ukraine's post-war recovery. The issue of fiscal decentralization has gained particular significance due to the transformational processes caused by the war and the urgent need for reconstruction. Modern academic literature emphasizes the role of decentralized financial policy in strengthening the resilience of territorial communities and balancing regional development. The article examines the dynamics of employment, personal income tax (PIT), and local budgets in the period 2021–2024. It is determined that fiscal decentralization enhances the role of local communities in stimulating economic activity while requiring mechanisms of horizontal equalization. Special attention is given to the need for state support of regions with low fiscal capacity in order to prevent the deepening of regional inequality. As a result of the armed conflict in Ukraine, socio-economic imbalances have significantly intensified. The country has faced a large influx of internally displaced persons, many of whom are civilians from the temporarily occupied territories. Their adaptation to new living conditions, social integration, and access to housing and employment have become pressing challenges for both local and central authorities. Additionally, the rise in unemployment and the outflow of population from crisis-affected regions have further complicated the country's economic recovery. The issue of fiscal decentralization in the context of overcoming socio-economic imbalances has gained particular relevance amid the transformational processes caused by the war and the urgent need for national reconstruction. This has led to an important scientific and practical task: to examine the extent to which fiscal decentralization can serve as a mechanism for addressing the deepened socio-economic disparities resulting from the war. The relevance of this issue is driven by the need

to justify strategic approaches to shaping an effective financial policy during the post-war transformation of the Ukrainian state. The purpose of this article is to provide a theoretical justification and practical analysis of fiscal decentralization as an effective instrument for overcoming socio-economic imbalances in the context of Ukraine's post-war recovery, as well as to identify directions for its improvement to ensure sustainable regional development.

Keywords: fiscal decentralization, socio-economic imbalances, local self-government, employment, unemployment, personal income tax (PIT).

Постановка проблеми. Протягом останніх трьох років Україна зазнає другої глибокої соціально-економічної кризи. Збройна агресія 2014 року, анексія Криму та втрата великих промислових об'єктів на сході країни спричинили серйозні економічні проблеми. Пандемія COVID-19 лише погіршила ситуацію, обмеживши економічну та промислову діяльність. Російське вторгнення в лютому 2022 року призвело до значних руйнувань, втрат людських життів і ще більше загострило ситуацію в Україні. Військові дії охопили значну частину території, спричинивши масштабні руйнування інфраструктури, знищення житлових кварталів, підприємств і промислових об'єктів. Це спричинило не тільки гуманітарну катастрофу, а й серйозні економічні втрати, зокрема у вигляді знищених сільськогосподарських угідь, запаси енергоресурсів, руйнація шляхів сполучення та знищення виробничих потужностей.

Соціально-економічні дисбаланси виникають через нерівний розподіл багатства, ресурсів, рівня зайнятості та економічного розвитку між різними країнами або регіонами. Ці розбіжності збільшують ризики для глобальної економічної безпеки, сприяючи політичним конфліктам, фінансовим кризам та торговельній напруженості [16, с. 191]. Ці дисбаланси можуть проявлятися у вигляді нерівномірного розподілу доходів, різниці в рівні зайнятості та безробіття, інфраструктурної нерівномірності, соціальної вразливості населення, інвестиційної нерівності, нерівного доступу до цифрових послуг та різниці у якості управління та спроможності громад.

Під впливом збройного конфлікту в Україні йде посилення соціально-економічних дисбалансів. Наша країна стикнулася великою кількістю внутрішньо переміщених осіб, значною частиною яких стали мирні жителі з окупованих територій. Їх адаптація до нових умов, соціальна інтеграція та забезпечення житлом і робочими місцями стали важливими викликами для місцевих та центральних органів влади. Крім того, зростання безробіття та відтік населення з кризових регіонів стали серйозними проблемами, які ускладнюють економічне відновлення країни.

Проблематика фіскальної децентралізації в контексті подолання соціально-економічних дисбалансів набула особливого значення у зв'язку з трансформаційними процесами в Україні, спричиненими війною та потребою відновлення. У зв'язку з цим виникає науково-практичне завдання – дослідити, наскільки фіскальна децентралізація здатна виступати чинником подолання соціально-економічних дисбалансів, які загострилися внаслідок війни. Актуальність проблеми зумовлена необхідністю обґрунтування стратегічних підходів до формування ефективної фінансової політики в умовах післявоєнної трансформації української держави.

Мета статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування та практичне аналізування фіскальної децентралізації як ефективного інструменту подолання соціально-економічних дисбалансів в умовах післявоєнного відновлення України, а також визначення напрямів її вдосконалення для забезпечення сталого регіонального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Один із заходів подолання соціально-економічних дисбалансів в контексті нашого дослідження ми розглядаємо фіскальну децентралізацію. Фіскальна децентралізація — це процес передачі частини податкових повноважень і фінансових ресурсів від центральних органів державної влади до місцевих органів самоврядування з метою забезпечення більш ефективного і прозорого управління місцевими фінансами та розвитку територіальних громад [15, с. 115].

Ідеї виникнення фіскальної децентралізації пов'язують із поглядами американського економіста Ч. Тібу [4, с. 420]. В своїй роботі він стверджує, що фіскальна децентралізація підвищує конкуренцію серед органів місцевого самоврядування, а також сприяє ефективності бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів, оскільки місцеве самоврядування більш проінформоване про потреби населення регіону, на відміну від центральної влади.

У праці І.С. Волохової [8, с. 25] зазначається, що міжбюджетні відносини являють собою систему двостороннього переміщення

фінансових ресурсів між державним та місцевими бюджетами з метою усунення економічних диспропорцій і стимулювання соціально-економічного розвитку на всіх рівнях бюджетної ієрархії. Водночас ці відносини передбачають перерозподіл функціональних повноважень, відповідальності та компетенцій між органами державної влади і місцевого самоврядування. Їх основною метою є забезпечення доступу населення до суспільних благ, а об'єктом виступають бюджетні ресурси, які розподіляються в межах бюджетної системи. Як підкреслюється у подальшому [8, с. 129], міжбюджетні відносини ґрунтуються на принципах національного соціально-економічного зростання та підвищення рівня добробуту, що робить їх ключовим інструментом аналізу й вдосконалення фіскальної децентралізації, а також визначення ефективних напрямів розвитку як окремих регіонів, так і країни в цілому.

Буй Т. та Ковальчук О. у своїй праці [7] досліджують рівень фінансової спроможності територіальних громад в умовах децентралізації. Автори акцентують на збереженні вертикальних фіскальних дисбалансів, що стримує розвиток місцевої ініціативи. Запропоновано розширити податкову базу місцевих бюджетів.

Лютий І. та ін. [10] аналізують проблеми бюджетної політики в умовах післявоєнного відновлення України. Автори пропонують гнучкий підхід: у регіонах, що зазнали найбільших руйнувань, – централізовану підтримку; в інших – посилення фінансової автономії через регіональні інвестиційні програми.

Бородіна О. [5] розглядає досвід фіскальної децентралізації в країнах Центрально-Східної Європи (зокрема Польщі та Литви) та можливість адаптації їхніх підходів до українських умов. Вона вказує на роль децентралізації у стимулюванні економічної активності на місцях.

Гук Х. і Зейналов А. [9] аналізують соціально-економічні дисбаланси в Україні через призму регіонального розвитку. Автори наголошують на потребі у створенні ефективного механізму горизонтального вирівнювання та стимулювання внутрішньорегіональної кооперації.

Ірина Сторонянська та співавтори аналізують вплив фіскальної децентралізації на розвиток системи соціального захисту в європейських країнах. Дослідження підкреслює важливість децентралізації для покращення соціальних послуг та зменшення регіональних дисбалансів [3, с. 25].

Виклад основних результатів дослідження. Фіскальна децентралізація передбачає передачу частини податкових надходжень від центрального уряду до місцевих громад. На нашу думку, передача фінансових ресурсів та повноважень до місцевих органів влади дозволить ефективніше вирішувати проблеми розвитку окремих територій, зокрема тих, що постраждали від конфлікту. Децентралізація може стати важливим інструментом для зниження нерівності між регіонами та забезпечення швидшого відновлення. Покращити розподіл ресурсів, так як місцеві органи влади краще обізнані з потребами своїх громад, що дозволяє ефективніше розподіляти фінансові ресурси. Дасть можливість краще стимулювати розвиток регіонів, тобто збільшення фінансових можливостей місцевих бюджетів сприяє розвитку інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та інших соціальних сфер. Фінансова автономія дозволяє регіонам більш ефективно використовувати свої ресурси для вирішення специфічних соціально-економічних проблем.

На сьогодні, у 2025 році головними загрозами економічній безпеці залишаються прямий вплив війни (фізичні руйнування інфраструктури та виробничих потужностей, перешкоди для ведення економічної діяльності, ракетні атаки), нестача кваліфікованої робочої сили, а також загроза поглиблення макроекономічних диспропорцій. Невизначеність щодо обсягів руйнувань і механізмів компенсації збитків ускладнює оцінку фінансових та часових перспектив відновлення ключових секторів економіки. За даними оцінки, проведеної Світовим банком, Єврокомісією та ООН, станом на кінець 2023 року вартість відновлення після війни становить 486 млрд доларів США [13]. Найбільші руйнування зафіксовано в таких секторах, як житлове господарство, транспорт, промисловість, енергетика та сільське господарство. Географічно найбільш постраждали Донецька, Харківська, Луганська, Запорізька, Херсонська та Київська області. Прямі втрати оцінюються у 152 млрд доларів. У 2024 році зростання ВВП України сповільнилося до 2,9% з 5,5% у 2023-му. Міжнародний валютний фонд погіршив прогноз росту економіки України у 2025 році на 0,5 в.п. порівняно з попередніми очікуваннями – до 2–3%. Ця оцінка відображає несприятливі фактори, пов'язані з обмеженнями на ринку праці, пошкодженням енергетичної інфраструктури та продовженням

війни РФ в Україні, що поглиблює проблему соціально-економічних дисбалансів в даний час так і на майбутнє [14, с. 271].

Для відновлення економіки Україні необхідно створити додатково 5 мільйонів робочих місць, що відповідає кількості біженців із країни, серед яких близько 4–4,5 мільйона людей працездатного віку.

Фіскальна децентралізація, як процес передачі фінансових ресурсів та повноважень від центральної влади до місцевого самоврядування, має безпосередній вплив на стан зайнятості населення та рівень безробіття на місцях. Основою цього взаємозв'язку є розширення можливостей громад самостійно впливати на економічний розвиток своїх територій, що, у свою чергу, формує нові робочі місця та покращує умови праці.

Вже сьогодні ми стикаємось з серйозними соціально-економічними дисбалансами. Однією з ключових проблем є диспропорції на ринку праці: дефіцит та якість кадрів, великий відсоток офіційно незареєстрованих осіб, невідповідність заробітної плати до обсягу роботи (табл. 1).

Отже, проаналізувавши таблицю, можемо зробити висновки:

У 2021 році кількість офіційно зайнятих в Україні становила понад 21 млн осіб. Це був період стабільного функціонування економіки після пандемії COVID-19. Проте вже у 2022 році спостерігається різке скорочення зайнятості – до 19,76 млн осіб. Така динаміка є прямим наслідком початку повномасштабної війни: закриття підприємств, евакуація населення, знищення інфраструктури, зупинка багатьох виробництв.

З 2023 року відбувається поступове відновлення економіки, що проявляється в зростанні кількості зайнятих до 20,52 млн, а в 2024 році – до 20,9 млн. Це свідчить про адаптацію бізнесу до нових умов, ефективність заходів підтримки з боку держави та

розвиток нових секторів економіки, особливо у сфері ІТ, будівництва та агросектору.

Чисельність непрацездатного населення у 2021 році становила близько 11 млн осіб. У 2022 році – 10,6 млн, ймовірно, через тимчасову втрату доступу до реєстрації, смертність серед літніх у зоні бойових дій, виїзд за кордон. Починаючи з 2023 року кількість знову зростає, що пояснюється як поверненням громадян, так і збільшенням кількості осіб, які досягли пенсійного віку, або набули інвалідності внаслідок бойових дій. Цей показник є критично важливим з огляду на фіскальне навантаження: пенсії, медичне забезпечення, соціальна допомога. Він впливає на співвідношення між економічно активним та утриманим населенням.

Показник кількості зареєстрованих підприємств у 2021 році становив 724,7 тис. У 2022 році – драматичне скорочення до 519,4 тис., що є наслідком військових дій, руйнування інфраструктури, виїзду власників, банкрутства. У 2023 ситуація майже не змінюється, але вже в 2024 – позитивна динаміка: понад 563 тис. підприємств. Це вказує на початок нового етапу: реєстрацію підприємств у відносно безпечних регіонах, відкриття бізнесу ВПО, розвиток кластерної економіки, підтримку з боку міжнародних донорів і держави.

Цікавою є тенденція щодо офіційно зареєстрованих безробітних. У 2021 році їх було близько 295 тис., але вже у 2022 році – 186 тис., а в 2023–2024 роках – менше 100 тис. осіб. На перший погляд це виглядає як позитивна динаміка, однак у контексті війни слід враховувати тінізацію ринку праці, скорочення реєстрації у центрах зайнятості через недовіру чи міграцію населення. Фактичний рівень безробіття, без сумніву, був вищим.

Зменшення офіційного безробіття при одночасному падінні зайнятості у 2022 році є свідченням «зниклого безробіття» – люди

Таблиця 1

Основні показники зайнятості населення

Категорія	2021	2022	2023	2024
Зайняті (офіційно)	21 280	19 760	20 520	20 900
Безробітні (зареєстровані), тис.	295,0	186,5	96,1	94,2
Самозайняті / неформально зайняті, тис.	1330	1300	1100	1140
Непрацездатні (пенсіонери, інваліди)	11000	10600	10800	11100
Кількість підприємств в Україні	724,7	519,4	517,7	563,4

Джерело: сформовано авторами на основі [11; 2]

втратили роботу, але не реєструвалися як безробітні. У 2023–2024 роках зростання зайнятості та стабілізація ситуації, ймовірно, сприяли реінтеграції частини робочої сили. У 2021 році самозайнятих було 1,33 млн осіб – значна частина з них працювала у сфері послуг, сільському господарстві, фрилансі. У 2022 році це число знизилося до 1,3 млн, а в 2023 – вже до 1,1 млн, що свідчить про складнощі для мікробізнесу в умовах воєнного стану. Багато самозайнятих припинили діяльність, втратили клієнтів або змушені були переїхати. Невелике зростання до 1,14 млн у 2024 році може вказувати на часткове відновлення економічної активності, відкриття нових можливостей через цифровізацію, онлайн-сервіси та тимчасову зайнятість.

Найбільше – 9 тисяч – безробітних зареєстровано в Запорізькій області. У Дніпропетровській області – 7 тисяч, Харківській – 6,7 тисяч і Сумській – 6,4 тисяч відповідно. Найменше зареєстровано безробітних у Чернівецькій (1,2 тисяч), Закарпатській (1,5 тисяч) і Тернопільській (1,8 тисяч) областях [12]. Це пов'язано із тим, що населення України стрімко зменшується через погіршення демографічної ситуації, масовий виїзд за кордон, велика кількість смертності та жертв у зв'язку із воєнними діями. Проте тим самим збільшується кількість вільних робочих місць, в подальшому це зумовить профіцит робочих місць, особливо у менш розвинених чи постраждалих від війни регіонів і посилить сповільнення економічного розвитку.

Отже, соціально-економічна ситуація в Україні у 2021–2024 роках зазнала значних коливань. Основною характеристикою періоду став контраст між обвальним падінням у 2022 році та поступовим, хоч і нестабільним, відновленням з 2023 року.

Фіскальна децентралізація, що передбачає передачу фінансових повноважень від центральної влади до місцевого самоврядування, змінює роль і значення податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) у місцевих бюджетах. У цьому контексті формується тісний зв'язок між ефективністю децентралізованої бюджетної політики, рівнем зайнятості населення та фінансовою спроможністю громад. У структурі доходів місцевих бюджетів ПДФО посідає провідне місце – в окремих громадах його частка перевищує 50%(табл. 2). Оскільки цей податок справляється з офіційних доходів громадян, рівень зайнятості прямо впливає на обсяг надходжень. Проведемо його аналіз в таблиці 2.

Чим більше працевлаштованих мешканців, тим стабільнішим і передбачуванішим є бюджет громади.

Таблиця 2

**Аналіз податку на доходи фізичних осіб
2021–2024 роки**

Рік	ПДФО (млрд грн)	Частка у місцевих доходах (%)
2021	2122,3	60%
2022	2722,4	59%
2023	2893,9	66%
2024	2341,1	65%

Джерело: сформовано авторами на основі [11; 2]

У 2023 році до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 441,9 млрд грн, з яких 289,4 млрд грн становив ПДФО. Це означає, що понад 66% усіх місцевих доходів формувалося саме цим податком.

Надходження становили 2 122,3 млн грн. Це відносно стабільний показник у передвоєнний період, з часткою ПДФО у 60% в структурі місцевих доходів. Економіка працювала в умовах поступового зростання після пандемії COVID-19, а ринок праці був порівняно збалансованим.

Незважаючи на повномасштабне вторгнення Росії, надходження зросли до 2 722,4 млн грн (+28% порівняно з 2021 роком). Це частково пояснюється перерозподілом трудових ресурсів, переміщенням підприємств у безпечні регіони, мобілізацією працівників (включаючи військових, чий ПДФО також обліковувався), а також інфляційними процесами. Частка ПДФО у доходах дещо знизилась до 59%, що може свідчити про зростання інших джерел доходів або про скорочення загального обсягу податкової бази.

У 2023 році надходження сягнули 2 893,9 млн грн, продовживши тенденцію до зростання (+6,3% до 2022 року). ПДФО посів рекордну частку — 65% у структурі місцевих доходів. Це свідчить про високу фіскальну концентрацію доходів громад саме навколо трудових податків. Зростання могло бути обумовлене адаптацією економіки до умов війни, підтримкою критично важливих підприємств, а також покращенням адміністрування.

За 2024 рік показник впав до 2 341,1 млн грн (зниження на 19% у порівнянні з 2023 роком). Незважаючи на це, частка ПДФО залишилася на рівні 65%, що означає: інші джерела надходжень зменшилися пропорційно або навіть швидше.

Зростання безробіття знижує базу оподаткування ПДФО, що спричиняє втрати бюджету громади. Особливо це небезпечно у післявоєнний період, коли багато громад мають обмежену економічну базу через руйнування підприємств, інфраструктури чи втрату населення. Зниження доходів бюджету, в свою чергу, унеможливорює фінансування програм соціального захисту, освіти, охорони здоров'я, що поглиблює соціально-економічні дисбаланси.

На нашу думку, ПДФО є ключовим інструментом фіскальної децентралізації, але його ефективність напряму залежить від структури зайнятості, рівня зарплат і формалізації економіки. Без додаткових заходів він може посилювати соціально-економічні дисбаланси між регіонами. Фіскальна децентралізація, як процес передачі фінансових ресурсів та повноважень від центральної влади до місцевого самоврядування, має безпосередній вплив на стан зайнятості населення та рівень безробіття на місцях. Основою цього взаємозв'язку є розширення можливостей громад самостійно впливати на економічний розвиток своїх територій, що, у свою чергу, формує нові робочі місця та покращує умови праці.

Фіскальна децентралізація надає громадам більшу фінансову незалежність і стимулює розвиток місцевої економіки. За рахунок зростання доходів місцевих бюджетів органи самоврядування можуть спрямовувати ресурси на створення інфраструктурних проєктів, розвиток малого бізнесу, підтримку підприємництва – тобто стимулювати локальне працевлаштування.

Децентралізація дозволяє адаптувати політику зайнятості до специфіки конкретного регіону. Місцеві органи влади можуть оперативно реагувати на зміни у структурі робочої сили, проводити професійну перепідготовку, впроваджувати програми підтримки ВПО та інших уразливих категорій населення.

Підвищення автономії в управлінні фінансами стимулює органи місцевого самоврядування до більш відповідального використання ресурсів на соціальні потреби. Створення нових робочих місць та зниження рівня безробіття стають не тільки індикаторами ефективного управління, але й джерелом поповнення бюджету через податки на доходи фізичних осіб (ПДФО).

Водночас у регіонах з низькою фінансовою спроможністю фіскальна децентралізація може поглибити соціально-економічну

нерівність. Обмежені ресурси не дозволяють реалізовувати ефективні політики зайнятості, що призводить до міграції населення та зростання безробіття [1].

У зв'язку з цим постає необхідність формування системних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності фіскальної децентралізації, зменшення регіональних диспропорцій і посилення стійкості місцевих фінансів у післявоєнний період:

- посилити підтримку територій, що зазнали значних руйнувань, через створення спеціальних фондів, інвестиційних програм та державних гарантій для відновлення бізнесу.

- розвивати інструменти професійної перепідготовки, стимулювати самозайнятність і локальне підприємництво, особливо у громадах з високим рівнем безробіття.

- забезпечити прозору систему обліку фактичної зайнятості населення, інтегруючи цифрові сервіси, щоб ефективно адмініструвати ПДФО та уникати тінізації доходів.

- удосконалити механізми міжбюджетного вирівнювання з урахуванням демографічної ситуації, міграційних процесів та динаміки економічної активності на місцях.

- запровадити регіональні програми стимулювання інвестицій, зокрема у сфері відновлення інфраструктури, енергетики та аграрного виробництва, як ключових драйверів економічного зростання.

Таким чином, фіскальна децентралізація створює потенціал для підвищення рівня зайнятості населення шляхом активізації місцевого економічного розвитку, але потребує системи міжбюджетного вирівнювання та цільових державних програм підтримки слабших територій.

Упродовж 2021–2024 років соціально-економічна ситуація в Україні зазнала суттєвих змін під впливом пандемії, повномасштабної війни та часткової стабілізації з 2023 року. На цьому фоні фіскальна децентралізація продемонструвала свою значущість як механізм підтримки фінансової стійкості громад, формування нових робочих місць і адаптації регіональних економік до кризових умов. Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) залишався провідним джерелом наповнення місцевих бюджетів, водночас чутливим до змін на ринку праці, демографічних викликів і міграції.

Аналіз динаміки показників зайнятості, безробіття та кількості підприємств показав, що після глибокого падіння у 2022 році, з 2023 року в Україні спостерігається тенденція до поступового економічного відновлення.

Разом з тим, зберігаються глибокі регіональні диспропорції, зумовлені як прямими втратами від війни, так і нерівномірною здатністю громад залучати інвестиції та розвивати підприємництво.

Отже, фіскальна децентралізація в умовах воєнного та післявоєнного періоду в Україні виступає ключовим інструментом зміцнення фінансової спроможності територіальних громад, стимулювання локального економічного розвитку та підвищення рівня зайнятості населення. Аналіз динаміки показників ринку праці та надходжень ПДФО до місцевих бюджетів у 2021–2024 роках свідчить про тісний взаємозв'язок між податковою базою, зайнятістю та стійкістю місцевих фінансів.

Водночас, наявні виклики – регіональна нерівність, зменшення населення, пошко-

дження інфраструктури – потребують комплексного підходу до реалізації децентралізаційної політики. Необхідною умовою її ефективності є функціонування механізмів міжбюджетного вирівнювання, підтримка економічно слабких регіонів, а також розвиток інституційної спроможності органів місцевого самоврядування.

У перспективі фіскальна децентралізація має перетворитися на дієвий інструмент соціальної згуртованості, забезпечення стабільного економічного зростання та інтеграції відновлених територій у національну економіку. Успішна реалізація цієї моделі сприятиме не лише економічній стабільності, а й підвищенню рівня довіри громадян до державних інститутів та формуванню стійкого фундаменту для повоєнного відновлення України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. OECD (2018). "Fiscal Decentralisation and Local Public Finance: Lessons from OECD Countries". OECD Publishing.
2. Open budget. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2023&budgetType=NATIONAL>
3. Storonyanska, I., Hrynchyshyn, I., Dub, A., & Horga, I. (2019). Fiscal decentralization in Europe in the context of social protection development. *Economic Annals-XXI*, 175 (1–2), 24–28. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V175-04>
4. Tiebout C. M. (1956) A Pure Theory of Local Expenditures. *Journal of Political Economy*. P. 416–424.
5. Бородіна О. Зарубіжний досвід фіскальної децентралізації у контексті регіонального розвитку. 2023. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/96928>
6. Бухарев В.І., Глущенко С.С. Фіскальна децентралізація в Україні: проблеми і перспективи. Київ : НДФІ, 2018.
7. Буй Т., Ковальчук О. (2023). Роль фіскальної децентралізації у формуванні фінансової спроможності громад. *Наук. записки НаУКМА. Економічні науки*. URL: <https://spne.ukma.edu.ua/article/view/213175>
8. Волохова І.С. Міжбюджетні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Одеса : Атлант, 2010. 233 с.
9. Гук Х., Зейналов А. Аналіз регіональних дисбалансів в Україні 2022 URL: <https://arxiv.org/abs/2211.05666>
10. Лютий І. та ін. Фінансова децентралізація в умовах післявоєнної трансформації. *Наукові праці НУ "Чернігівська політехніка"*. 2023. URL: <https://nvp.stu.cn.ua/article/view/300318>
11. Місцеві фінанси. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/local-budgets>.
12. Національний банк України. Офіційний інтернет-представництво. URL: <https://bank.gov.ua>
13. Організація Об'єднаних Націй в Україні. Офіційний інтернет-представництво. URL: <https://ukraine.un.org>
14. Прокоп'єва А.А. Соціально-економічні дисбаланси як джерело нестабільності глобальної економічної безпеки. Київський авіаційний університет. С. 270–273.
15. Юришєна І., Сивульська Н., Пислиця А. Проблеми та перспективи формування доходів бюджетів в Україні в умовах децентралізації. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. № 2. С. 107–115. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-12-14>
16. Ярошевич Н.Б., Якимів А.І. Визначення вертикальних фіскальних дисбалансів в Україні. *Гроші, фінанси і кредит*. 2023. Вип. 75. URL: <https://doi.org/10.32782/infrastructure75-34>

REFERENCES:

1. OECD (2018) *Fiscal decentralisation and local public finance: lessons from OECD countries*. Available at: <https://www.oecd.org> (accessed June 23, 2025).
2. Open budget. *Open budget*. Available at: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2023&budgetType=NATIONAL> (accessed June 23, 2025).
3. Storonyanska I., Hrynchyshyn I., Dub A., Horga I. (2019) *Fiscal decentralization in Europe in the context of social protection development. Economic Annals-XXI*, vol. 175 (1–2), pp. 24–28. Available at: <https://doi.org/10.21003/ea.V175-04> (accessed June 23, 2025).

4. Tiebout C. M. (1956) *A pure theory of local expenditures*. *Journal of Political Economy*, pp. 416–424.
5. Borodina O. (2023) *Zarubizhnyi dosvid fiskalnoi detsentralizatsii u konteksti rehionalnoho rozvytku* [Foreign experience of fiscal decentralization in the context of regional development]. Available at: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/96928> (accessed June 23, 2025).
6. Bukharev V. I., Hlushchenko S. S. (2018) *Fiskalna detsentralizatsiya v Ukraini: problemy i perspektyvy* [Fiscal decentralization in Ukraine: problems and prospects]. Kyiv: NDFI. (in Ukrainian)
7. Bui T., Kovalchuk O. (2023) *Rol fiskalnoi detsentralizatsii u formuvanni finansovoi spromozhnosti hromad* [The role of fiscal decentralization in shaping the financial capacity of communities]. Available at: <https://spne.ukma.edu.ua/article/view/213175> (accessed June 23, 2025).
8. Volokhova I. S. (2010) *Mizhbiudzhetni vidnosyny v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku* [Interbudgetary relations in Ukraine: current state and development prospects]. Odesa: Atlant. (in Ukrainian)
9. Huk Kh., Zeinalov A. (2022) *Analiz rehionalnykh dysbalansiv v Ukraini* [Analysis of regional imbalances in Ukraine]. Available at: <https://arxiv.org/abs/2211.05666> (accessed June 23, 2025).
10. Liutyi I. et al. (2023) *Finanova detsentralizatsiya v umovakh pislivoiennoi transformatsii* [Fiscal decentralization in the context of post-war transformation]. Available at: <https://nvp.stu.cn.ua/article/view/300318> (accessed June 23, 2025).
11. Ministry of Finance of Ukraine. *Miscevi finansy* [Local finances]. Available at: <https://mof.gov.ua/uk/local-budgets> (accessed June 23, 2025).
12. National Bank of Ukraine. *Ofitsiine internet-predstavnytstvo* [Official Internet Representation]. Available at: <https://bank.gov.ua> (accessed June 23, 2025).
13. United Nations Ukraine. *Ofitsiine internet-predstavnytstvo* [Official Internet Representation]. Available at: <https://ukraine.un.org> (accessed June 23, 2025).
14. Prokopieva A. A. *Sotsialno-ekonomichni dysbalansy yak dzherelo nestabilnosti hlobalnoi ekonomichnoi bezpeky* [Socio-economic imbalances as a source of instability of global economic security]. *Kyivskyi aviatsiinyi universytet*, pp. 270–273. (in Ukrainian)
15. Yurchyshena I., Syvulska N., Pyslytsia A. (2024) *Problemy ta perspektyvy formuvannia dokhodiv biudzhetyv v Ukraini v umovakh detsentralizatsii* [Problems and prospects of budget revenue formation in Ukraine under decentralization]. *Modeling the development of the economic systems*, no. 2, pp. 107–115. Available at: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-12-14> (accessed June 23, 2025).
16. Yaroshevych N. B., Yakymiv A. I. (2023) *Vyznachennia vertykalnykh fiskalnykh dysbalansiv v Ukraini* [Definition of vertical fiscal imbalances in Ukraine]. *Hroshi, finansy i kredyt*, issue 75. Available at: <https://doi.org/10.32782/infrastruct75-34> (accessed June 23, 2025).